

«Килешәм»
«Сэлэт» проектларның
житәкчесе

Әдип Әлмир

_____ 2022 ел

«Раслыйм»
«Сэлэт» ТРЯИФ
Генераль директоры,

Э.Р. Насибуллина

_____ 2022 ел

«Безнең фикер» татар телендәге дебатлар лигасы кысаларындагы ИХО ICYF-ERC Беренче дебатлар чемпионаты

НИГЕЗЛӘМӘСЕ

1. Гомуми аңлатмалар

1.1 «Безнең фикер» татар телендәге дебатлар лигасы кысаларында узачак ИХО ICYF-ERC Беренче дебатлар чемпионатының локаль этабы (алга таба – чемпионат) дебатлар өлкәсендә яшьләрнең белемен һәм тәҗрибәсен арттыру, аларның дикция һәм үз-үзләрен күрсәтү күнекмәләрен яхшыртуга, тәнкыйди һәм аналитик уйлау (фикер йөртү) белән халык каршында чыгыш ясау осталыгын булдыруга, команда эшендә аларның нәтиҗәләлеген күтәргә, шулай ук татар телен һәм мәдәниятен популярлаштыруга юнәлдерелгән.

1.2 Чемпионат нәтиҗәсендә жиңүче командалар призлау фондына ия булачак, ә иң шәп спикерлар дип танылган катнашучылар халыкара этапта Сәләтне тәкъдим итәчәк.

1.3 Чемпионат парламент дебатларының Британия форматында узачак. Бу формат XX гасыр башында оештырылган һәм дөнья Чемпионатлары һәм күпчелек континентлардагы дебатлар буенча турнирларның рәсми форматы булып тора.

1.4 Чемпионатны оештыручылар – ИХО ICYF-ERC, «Сәләт» Татарстан Республикасы яшьләр иҗтимагый фонды һәм «Сәләт» клубы.

2. Максат һәм бурычлар

2.1. Чемпионатның максаты – сәләтле балаларда һәм яшьләрдә татарча дебат уеннарына мөһаббәт уяту һәм бу өлкәдә сәләтләрен күрсәтергә мөмкинлек бирү.

2.2. Лига уеннарының бурычлары:

- сәләтле яшьләргә барлау;
- катнашучыларда тәнкыйди һәм аналитик уйлау (фикер йөртү) белән кеше каршында чыгыш ясау осталыгын булдыру;
- катнашучыларның гражданлык тойгысын һәм активлыгын булдыру;
- Татарстан Республикасында яшьләр арасында дебат уеннарын популярлаштыру;

- яшьләрдә чыгыш ясау культурасын булдыру;
- татар телен һәм мәдәниятен популярлаштыру.

3. Чемпионат оештыручылары

3.1. Чемпионатның учредителе ИХО ICYF-ERC һәм Татарстан республикасы «Сәләт» яшьләр ижтимагый фонды (алга таба - «Сәләт» ТРЯИФ), чемпионатның оештыручысы – «Сәләт» Клубы.

3.2. «Сәләт» Клубы:

- чемпионатның нигезләмәсен әзерли;
- чемпионат белән бәйле финанс-хужалык эшчәнлеген алып бара;
- нигезләмәдә каралмаган һәм бәхәсле сорауларны чишә;
- чемпионатны үткәрә.

3.3. «Сәләт» ТРЯИФ:

- чемпионат нигезләмәсен раслый;
- чемпионат белән бәйле сметаны раслый.

3.4 ИХО ICYF-ERC:

- чемпионат нигезләмәсен раслау белән килешә;
- чемпионат белән бәйле булган чыгымнарны каплай.

4. Чемпионатның Оештыру комитеты

4.1. Чемпионатны әзерләүче һәм оештыручы башкарма орган булып Оештыру комитеты тора. Оештыру комитеты:

- чемпионатның календарь планын формалаштыра һәм аның үтәлүен тәмин итә;
- чемпионатның максат белән бурычларның, аның этаплары һәм чараларына тәңгәл килүне тәмин итә;
- чемпионатны үткәрү өчен булган чыгымнар сметасын төзи;
- чемпионатны үткәрү вакытын һәм этаплар үтү процедурасын билгели;
- чемпионатның Хакимнәр коллегиясе оешу тәртибен һәм составын, аның эш регламентын, шулай ук Төп хахимнең кандидатурасын тәкъдим итә һәм раслый;
- чемпионатта катнашучыларның мәгълүмат базасын формалаштыра;
- чемпионатның нәтижәсен һәм катнашучылар исемлеген раслый;
- чемпионатның нәтижәсен катнашучыларга һәм массакүләм мәгълүмат чараларына хәбәр итә.

4.2. Оештыру комитеты тавышларның күпчелеге белән карар кабул итә торган коллегиаль орган (уңай тавыш бирүчеләрнең саны катгый рәвештә каршы тавыш бирүчеләр санынан артыграк булырга тиеш; тавышларның тиң булу очракларында соңгы сүз хокукы рәистә).

4.3. Нигезләмәне, Оештыру комитеты карарларын башкармау өчен, Оештыру комитеты бозучыларга карата түбәндәге гамәлләр кыла ала:

- кисәтү;
- теркәлүне кире кагу;
- нәтижәләрне кире кагу;
- дисквалификация.

5. Чемпионатның Хакимнәр коллегиясе

5.1. Чемпионатны үткәрү өчен Хакимнәр коллегиясе булдырыла. Формалашу тәртибе, Хакимнәр коллегиясе составы, аның эш регламенты, хөкемдарлык системасы Лига уеннарының Оештыру комитеты белән раслана.

5.2. Чемпионатның Хакимнәр коллегиясе:

- чемпионат кысаларындагы кагыйдә исемлеге һәм дебатлар критерийларын раслый;
- чемпионатның сайлап ала торган һәм ахыргы уенында хаким вазыйфасын үти;
- чемпионатның алып бару һәм эзерлек буенча үзенең тәкъдимнәрен кертә;
- төп һәм махсус номинацияләрендә жиңүчеләр турында карар чыгара;
- чемпионат нәтижәсен һәм жиңүчеләр исемлеген Оештыру комитеты раславына чыгара;
- чемпионатның тематикасын һәм дебатлар уеннары темасын билгели.

5.3. Чемпионатның Баш хакиме:

- чемпионат хакимнәренә, катнашучыларга һәм кунакларга дебатлар үткәрү сораулары буенча консультация бирә;
- чемпионат хакимнәре эшендә икеле сораулар килеп чыккан очракларда мәсьәләне чишә.

6. Шартлар һәм үткәрү тәртибе

6.1. Чемпионат ике көндә үткәрелә:

1. Беренче көн. Беренче көнне бер-бер артлы баручы 6 уен үткәрелә. Бу уеннар нәтижәсендә командаларның рейтингы формалаша. Рейтингда булган беренче 6 команда икенче көнне дә уеннарын дәвам итә.

2. Икенче көн. Беренче көнне формалашкан рейтинг күрсәткечләре буенча беренче 2 урын ярымфиналга, ә 3–6 урыннар чирекфиналга уза. Ярымфиналда 3 яки 6 урындагы команда 1 урындагы, ә 4 яки 5 урындагы команда 2 урындагы команда белән ярышчак. Ярымфинал жиңүчеләре финалның 1 һәм 2 урыннарына, жиңелгән командалар 3 һәм 4 урыннарда уйначаклар.

6.2. Чемпионат Британия парламент форматы буенча үткәрелә:

6.2.1. Һәр уенда 4 уенчыдан торган 2 команда катнаша.

6.2.2. Төркемнәренң рольләре:

Беренче (ачучы) Хөкүмәт:

- «Премьер-министр» яки “Хөкүмәтнең Беренче спикеры”
- «Премьер-министр Урынбасары» яки “Хөкүмәтнең Икенче спикеры”

Беренче (ачучы) Оппозиция:

- «Оппозиция Лидеры» яки “Оппозициянең Беренче спикеры”
- «Оппозиция Лидеры Урынбасары» яки “Оппозициянең Икенче спикеры”

Икенче (ябучы) Хөкүмәт:

- «Хөкүмәт Әгъзасы» яки “Хөкүмәтнең Өченче спикеры”
- «Хөкүмәт Сәркатибе» яки “Хөкүмәтнең Дүртенче спикеры”

Икенче (ябучы) Оппозиция:

- «Оппозиция Әгъзасы» яки “Оппозициянең Өченче спикеры”
- «Оппозиция Сәркатибе» яки “Оппозициянең Дүртенче спикеры”.

6.2.3. Уенчылар чыгышы Тәртибе:

- «Премьер-министр»;
- «Оппозиция Лидеры»;
- «Премьер Урынбасары»;
- «Оппозиция Лидеры Урынбасары»;
- «Хөкүмэт Әгъзасы»;
- «Оппозиция Әгъзасы»;
- «Хөкүмэт Сәркатибе»;
- «Оппозиция Сәркатибе».

6.2.4. Һәр чыгышка 2,5 минут бирелә. Оппонетларга чыгыш вакытында сораулар бирү рөхсәт ителә (репликалар). Уенчыларның башка чыгышлары раунд барышында тыелган.

6.3. Уенда түбәндәге уенчылар рольләре бар:

6.3.1. «Премьер-министр». Бурыч – Хөкүмәтнең нәрсә һәм ни өчен тәкъдим итүен күрсәтү.

Үзенең чыгышында тиеш:

1. Темага итерпритация үткәреп, дебатларның предметын билгеләргә.
2. Хөкүмәтнең кейсын (план, механизм) күрсәтергә.
3. Күрсәтелгән кейс белән резолюция файдасына аргументлар китерергә.

6.3.2. «Оппозиция Лидеры». Бурыч – Хөкүмәт кейсын кире кагарга.

Үзенең чыгышында тиеш:

1. Хөкүмәт кейсындагы теләсә кайсы гаделсезлек турында әйтергә.
2. «Премьер-министр» аргументларын кире кагарга.
3. Хөкүмәт кейсына каршы конструктив аргументлар китерергә.

6.3.3. «Премьер-министр Урынбасары». Бурыч – кейсны яклау.

Үзенең чыгышында тиеш:

1. Хөкүмәт линиясен хуплап, нигезләргә.
2. «Оппозиция Лидеры» аргументларын кире кагарга.
3. Хөкүмәтнең яңа конструктив аргументларын китерергә.

6.3.4. «Оппозиция Лидеры Урынбасары». Бурыч – Хөкүмәтнең кейсын “бетерергә”.

Үзенең чыгышында тиеш:

1. Оппозиция линиясен нигезләп күрсәтергә.
2. «Премьер Урынбасары» аргументларын кире кагарга.
3. Оппозициянең яңа конструктив аргументларын китерергә.

6.3.5. «Хөкүмәт Әгъзасы». Бурыч – Беренче Хөкүмәт тарафыннан исбатланылмаганнан иң мөһимен исбатларга.

Үзенең чыгышында тиеш:

1. Хөкүмәт линиясен торгызырга.
2. «Оппозиция Лидеры Урынбасары» аргументларын кире кагарга.
3. Хөкүмәт кейсына киңәйтү ясарга – теманы моңарчы кузгатмаган аспектларны кузгата торган, резолюция яклы яңа аргументлар кертергә.

6.3.6. «Оппозиция Әгъзасы». Бурыч – Беренче Оппозиция тарафыннан әйтелмәгәннән иң мөһимен исбатларга.

Үзенең чыгышында тиеш:

1. Оппозиция линиясен нигезләп күрсәтергә.
2. «Хөкүмәт Әгъзасы» аргументларын кире кагарга.

3. Оппозиция кейсына киңәйтү ясарга – теманы моңарчы кузгатмаган аспектларны кузгата торган, резолюциягә каршы яңа аргументлар кертергә.

6.3.7. «Хөкүмәт Сәркатибе». Бурыч – Хөкүмәт файдасына уенны анализлау.

Үзенең чыгышында тиеш:

1. Хөкүмәт линиясен торгызырга.
2. «Оппозиция Әгъзасы» аргументларын кире кагарга.
3. Бәрелешүнең төп аспектларын билгеләргә.
4. Һәр якның һәр аспектта булган аргументларны күрсәтергә.
5. Хакимнәрне Хөкүмәткә тавыш бирергә күндәп, уен нәтижәсен чыгарырга.

6.3.8. «Оппозиция Сәркатибе». Бурыч – Оппозиция файдасына уенны анализлау.

Үзенең чыгышында тиеш:

1. «Хөкүмәт Сәркатибе» аргументларын кире кагарга.
2. Бәрелешүнең төп аспектларын билгеләргә.
3. Һәр якның һәр аспекттында булган аргументларны күрсәтергә.
4. Хакимнәрне Оппозициягә тавыш бирергә өндәп, уен нәтижәсен чыгарырга.

7. Бәя бирү критерийлары:

- чыгышның эчтәлегә (әлеге тема буенча тулылыгы, төгәллегә);
- чыгышның логикага туры килүе, структуралы булуы;
- вакытны рациональ файдалану (2,5 минуттан артык түгел);
- сорауларга җавапларның эчтәлегә;
- аралашу культурасы булу(сөйләмнең сәнгатьлелеге, оппонентларга хөрмәт күрсәтү);
- оппонентларга төгәл формалаштырылган сорау бирә белү;
- материалны ирекле рәвештә белү.

8. Катнашучылар

8.1. Чемпионатта катнашуга 16 яшьтән алып мәктәп укучылары, Татарстан Республикасының һәм Россия төбәкләренең югары һәм урта белем бирү йортларының 25 яшькә кадәр булган студентлары чакырыла.

8.2. Чемпионатта катнашу өчен, гаризаны www.selet.biz рәсми сайтында теркәргә кирәк. Мәгълүматны бу номердан белергә мөмкин: +7 939 303 8547 – Алмаз Яруллин.

8.3. Чемпионатта 12 команда катнаша. Команданың кимендә 2 вәкиле Сәләт проектларында яки аланнарында катнашу тәҗрибәсенә ия булырга тиеш. Катнашучылар чемпионатның Оештыру комитеты тарафыннан сайлана.

9. Чемпионатның структурасы

9.1. Чемпионатның үткәрелү вакыты:

- Катнашучылар өчен дебатларның британ форматы компонентлары һәм структурасы турындагы белемнәрен киңәйтүгә юнәлдерелгән онлайн уку-укыту семинары – 25 март;
- Чемпионатның беренче көне – 26 март;
- Чемпионатның икенче көне – 27 март.

9.2. Иң шәп спикерлар дип танылган катнашучылар май аенда Чемпионатның халыкара этабында Сәләтне тәкъдим итәчәкләр.